

Een (t)rots in de branding - Mieke Brand

Verscholen achter het terrein van de voormalige elektriciteitscentrale bevindt zich een bijzonder stukje Dordtse geschiedenis. Decennia lag het bouwval in de vergetelheid - alleen oude stadsgenoten kenden de legendarische verhalen en wisten de weg ernaar toe makkelijk te vinden. Tot, twee jonge Dordtenaren zich het lot van dit uniek bouwwerk aantrokken en alles op gang hebben gezet om de restanten in ere te herstellen.

Nu, bijna zeven eeuwen later, is de ruïne in haar glorie herrezen. De aanblik prikkelt onze fantasie over het verleden. Een reconstructie filmpje op internet voert je mee naar ridderlijke verhalen.

Anno 2012 maakt deze historische toren ons bewust dat zij alle weerbarstige perioden heeft doorstaan: als een rots in de branding. Het open terrein eromheen biedt een vrije toegang voor wie zich wil verdiepen in het verhaal achter de ruïne van Huis te Merwede.

Huis te Merwede was een middeleeuws kasteel, vermoedelijk gebouwd tussen 1307 en 1335 en lag aan de rivier de Merwede. Het huis kende twee bouwfases. De ruïne hoort bij het tweede huis dat er ongeveer uitzag als Slot Loevestein. Waarschijnlijk was het niet echt een kasteel, maar meer een ridderhofstad.

De heren Van der Merwede woonden vele jaren in het huis. Deze familie had Huis te Merwede in leen van de Zeeuwse heren van Putten en Strijen en na 1371 van de graven van Holland. De oorsprong van de Heren van Merwede lag waarschijnlijk in het dorpje heer Daniëlsambacht, dat rond de Nieuwkerk was ontstaan.

Tijdens het Beleg van Dordrecht in 1418 werd Huis te Merwede ingenomen door Jacoba van Beieren. Zij gebruikte het als uitvalbasis om de stad Dordrecht in te nemen. Tevergeefs, want de stedelingen wisten Jacoba en haar volgelingen te verjagen. Uit woede heeft de bevolking Huis te Merwede daarna grotendeels vernield.

In 1421 werd Dordrecht getroffen door een watersnood. Door de Hoekse en Kabeljauwse twisten was het dijkonderhoud verwaarloosd. Deze vloed veroorzaakte een dijkdoorbraak met grote gevolgen. Alleen een restant van de woontoren (de donjon) was nog overgebleven van Huis te Merwede.

In de loop van de tijd gebruikte de lokale bevolking de stenen van de ruïne voor de boetedoening. Men moest indertijd bij een overtreding een steenboete betalen. Het stadsbestuur had die stenen nodig voor de herbouw van de Grote Kerk, die grotendeels beschadigd was tijdens de imposante stadsbrand in 1457.

In 1604 werden de resten van Huis te Merwede verkocht aan de stad Dordrecht. Begin 20^e eeuw volgde de inpoldering van het gebied en lag de ruïne weer aan de oever van de rivier. Tot die tijd was zij met water omgeven.

Tijdens opgravingen in de jaren veertig van de vorige eeuw werden de fundamenten van de ruïne blootgelegd. Naast vele potten en schalen vond men ook een bijzonder instrument, een oude blokfluit. Uit onderzoek bleek dat deze blokfluit rond 1400 dateert en daarmee een van de oudste is van Europa.

=====

De ruïne van Huis te Merwede herbergt het verhaal van een huis dat misschien niet groots en opvallend, maar in zijn korte periode, wel een diepe indruk heeft achtergelaten. Dit blijkt alleen al uit de diverse (geschiedkundige) boeken waarin het huis en later de ruïne vaak worden beschreven. Ook op oude kaarten en in prentboeken zie je menige afbeelding of tekening.

Hoewel het huis niet binnen de oude stadskern viel, is de ruïne wel een van de oudst bewaard gebleven monumenten van onze stad.

Lange tijd was zij door haar ligging in het water een baken voor de scheepvaart, zoals de toren van de Grote Kerk eenzelfde rol vervulde aan de andere zijde van de stad.

Misschien zorgde deze ligging er ook voor dat de ruïne gehuld bleef in allerlei mythes en sages.

Vele kunstenaars zagen de ruïne als een grote inspiratiebron. Albert Cuyp, een van de bekendste Dordtse schilders uit de 17^e eeuw, maakte het bekende doek Wintertafereel bij Huis

te Merwede.

Op de tentoonstelling Riddersporen, vorig jaar in het Hof, waren naast oude schilderijen ook hedendaagse tekeningen en aquarellen van de ruïne te zien.

Een opvallend detail is dat de Dordtse striptekenaar Carry Brugman zich heeft toegelegd op een stripalbum dat gaat over het verhaal van Huis te Merwede.

Sinds mijn kindertijd is “huis te Merwede” in ons gezin een begrip. Mijn familie woonde in de jaren zestig in de Merwedestraat, niet ver van de ruïne. Ik was te jong om me die tijd bewust te herinneren en moet het dus doen met de verhalen van mijn oudere broers.

In de weekenden en na schooltijd zochten zij bij de ruïne hun vertier. Met twinkelingen in hun ogen vertellen ze keer op keer hoe ze als jochies van acht en elf jaar oud stenen of een bal over de top van de ruïne gooiden, ze met vriendjes in de toren klommen naar de binnentrap die halverwege was afgebroken waardoor ze een sprong moesten maken om aan de andere kant te komen. Een ruïne op een drassig terrein was voor kinderen in die tijd natuurlijk een spannende en geliefde speelplek.

Het verhaal achter de ruïne - de afgelegen plek waar zij lag en de verhalen die, soms aangedikt, verteld worden - zijn waarschijnlijk redenen waarom de (oude) Dordtenaar de ruïne nog steeds koestert. Het ongrijpbare was misschien wel de aantrekkingskracht voor schilders en kunstenaars, zodat zij hun fantasie erop los konden laten.

In de provincie Zuid-Holland liggen meerdere ruïnes die tijdgenoten zijn van Huis te Merwede. Voorbeelden zijn Huis te Woude, Te Riviere en Te Hilligersberg. De een is beklad, de ander moet zich staande zien te houden tussen moderne gebouwen en de derde mag zich op de begraafplaats schikken naar de doden. Ruïnes die veelal net als de Dordtse een intrigerende geschiedenis met zich meedragen.

Niet alleen vanuit mijn persoonlijk leven, maar ook in mijn werk voel ik een verwantschap met de ruïne van Huis te Merwede. Een secretaresse is vaak een rot in het vak. Soms staat ze op de voorgrond, maar meestal fungeert ze in de luwte. Ze beschikt over kwalitatief sterke eigenschappen, waardoor ze onder allerlei omstandigheden kan handhaven en haar hoofd boven water weet te houden; ze is een rots in de branding.

Mieke Brand
Secretaresse Stads Bestuurs Centrum